

Bøllefrø

Ukrudt er planter, der er på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt.

AF JACOB KAMP
BOTANIK AF JAN OKSBØL CALLESEN

Bar jord er til for at blive koloniseret. I hvert fald set fra planternes synsvinkel. Bar jord er lig med næring til fri afbenyttelse, og næring er lig med muligheden for at etablere sig, overleve, sætte frø og sprede sig yderligere. Det gælder både i haven og den bare jord ude i naturen, der er skabt af naturlige årsager som brand, stormfald og jordskred.

Planterne koloniserer den bare jord – og de første, der ankommer, er de planter, der sætter masser af frø, der kan spredes med vinden. Planter, hvis frø hurtigt spirer. Og planter, der hurtigt vokser sig så store, at de kan udkonkurrere de andre planter, der forsøger at etablere sig.

FRØ ELLER RØDDER?

Det, vi kalder ukrudt, er planter, der pludselig breder sig kraftigt – i kraft af deres vækstmønstre, manglen på naturlige 'fjender', eller fordi vi mennesker har rodet op i den naturlige balance. Det

kan både være vilde planter, der rykker ind i haven eller dyrkede planter, der går amok i naturen. Men en art er ikke født som ukrudt – ukrudt er bare en planteart, vi har besluttet er på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt.

Ukrudt kan generelt deles ind i to typer: frøukrudt og rodukrudt. Frøukrudt spreder sig – som navnet antyder – via en kraftig frøsætning, der spredes af vinden. Det er ofte planter fra kurvblomstfamilien som brandbæger og mælkebøtter, men også fuglemælk, skræpper og mange græsser hører til her.

Rodukrudt er planter, der spreder sig via underjordiske udløbere. Det er planter som skvalderkål, kvikgræs, brændenælder og pileurt. Mange af disse planter kan også formere sig via et lille stykke afrevet rod, der så kan gro videre og forme nye kolonier. Derfor er de næsten umulige at udrydde. Endelig er der kombinationsplanter som for eksempel agertidsel, der sætter masser af frø,

Hvis vi gav naturen frit spil, ville enge og heder forsvinde i skovens dybe stille ro

men som spreder sig videre ved hjælp af udløbere, når den først er etableret.

DET UNATURLIGT NATURLIGE

Ukrudtet er for naturen et skridt på vejen fra bar jord til stabile plantesamfund. I Danmark ville et stabilt plantesamfund typisk være dækket af skov. For det er langt fra kun urtelligende planter, der breder sig som ukrudt. Det kan også være træer som birk, der spreder sig voldsomt med frø, eller asp og poppel, der benytter sig af kombinationsløsningen frø og rødsud.

Hvis vi holdt op med at dyrke jorden, ville der gå en hundrede års tid – og så ville der være skov. Den ville ikke være så artsrig som den oprindelige 'urskov', for vi har jo trods alt nået at slå nogle arter ihjel de seneste par hundrede år. Men Danmarks naturlige tilstand er skov – og ikke de landskaber, vi ellers går rundt og freder som

Danmarks 'naturlige' landskaber – enge, heder, overdrev, ådale. For de fleste af disse 'naturlige landskabstyper' er opstået på grund af husdyrgræsning, og hvis de skal bevares, kræver de pasning. Når det ikke længere kan betale sig for bondemanden at lade disse arealer være ekstensivt græsset, træder samfundet/staten/demokratiet til for at bevare disse landskabstyper. I artsrigdommens hellige navn dyrker vi 'naturen' på samme måde, som vi dyrker marker, haver eller køkkenhaver. Hvis vi gav naturen frit spil, ville enge og heder forsvinde i skovens dybe stille ro.

Men i stedet for at lade naturen gå sin gang, passer vi naturen, som var den en have. Spørgsmålet er bare, om ikke naturen er fuldstændig ligeglad med, om engene overlever. Om ikke det bare er os, der begræder det, fordi vi har gjort naturen til en have, hvor vi synes, vi har ret til at bestemme, hvad der er naturligt – og hvad der ikke er det.

I Norge beklager man sig over invasionen af lupiner i naturen. Lupinen stammer oprindeligt fra Nordamerika, mens det i Nordamerika er tidsler fra Europa, der er ude af kontrol

DER ER ET YNDIGT LAND – DET STÅR MED BREDE SPIDSLØN

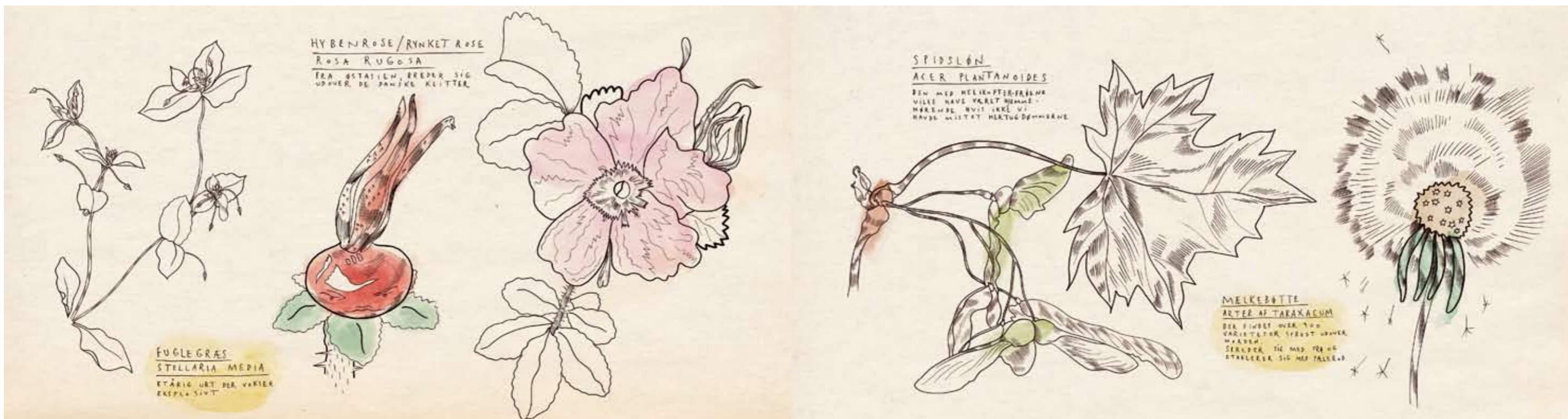
Meget af ukrudtet er kommet hertil fra andre lande. De importerede planter er for det meste bragt til landet på grund af deres nytteværdi i haven og marken – eller som pryddplanter i haven. Til disse ukrudtstyper hører: Skvalderkål (bare navnet viser jo, at de er blevet spist, og nogle spiser dem vist stadig), cikorie og peberrod. De stammer alle fra middelalderens klosterhaver og har derfor bredt sig ud i 'naturen'.

I takt med at vi er begyndt at dyrke natur på vores marker, er der opstået et nyt begreb – landskabsukrudtet. Landskabsukrudtet er importerede planter, som oftest er kommet hertil fra andre verdensdele. Eller kommet til og kommet til; det er planter, som mennesket (den store plantespreder) har taget ind i landet som have- og pryddplanter. Her er bjørnekloen nok det kendteste eksempel. Den blev oprindeligt importeret fra Kaukasus i 1870 og var indtil halv-

trederne forholdsvis sjælden. Den blev dyrket for sine store flotte blade, og dens tørrede frostande prydede væggene i hvert andet parcelhus i halvfjerdsernes Danmark.

Mens bjørnekloen breder sig ved hjælp af frø, breder andre 'gæster' i det danske landskab sig ved hjælp af rodudløbere. Det er planter som hybenroser, japan-pileurt, glansbladet hæg og rød hestehov. Disse planter kan brede sig, fordi de ikke har nogen naturlige fjender (bortset lige fra os mennesker, som bekæmper dem med gift og afbrænding), der holder dem i ave. De insekter eller dyr, der naturligt spiser disse planter, er ikke fulgt med fra de fjerne egne, så der er kommet ulighed i systemerne.

Landskabsukrudtet bemægtiger sig i øjeblikket store områder; rynket rose breder sig over strandenge og klitområder, hvor den helt udkonkurrerer den lokale flora, rød hestehov breder sig langs de

Af sentimentale (og måske af tidsmæssige) årsager betragtes det nu som yndigt og charmerende at have bellis og ærenpris i græsplænen

Om tre-firehundrede år synger vi måske sange om spidslønnen, der spejler sin top i bølgen blå

danske vandløb og forårsager erosion. Og vi bekæmper dem med opgravning, græsning og i nogle tilfælde gift.

Landskabsukrudtets voldsomme spredning er en international ukrudtstendens, der gør sig gældende overalt. I Norge beklager man sig over invasionen af lupiner i naturen. Lupinen stammer oprindeligt fra Nordamerika, mens det i Nordamerika er tidsler fra Europa, der er ude af kontrol. I skoven er der teorier om, at nationaltræet – bogen – er indført til Danmark samtidig med tamgrisen, som den skulle levere føde – bog – til. Så selv bøgeskoven – indbegrebet af dansk natur – ser ud til at være resultatet af en usædvanlig vellykket ukrudtsinvasion. Det er simpelthen lykkedes bogen at fortrænge de eksisterende danske skove af eg, lind og ask.

I de senere år har bøgeskovene imidlertid været udsat for en invasion af spidsløn, som man mener, vil fortrænge bøgeskovene på sigt.

Så om tre-firehundrede år synger vi måske sange om spidslønnen, der spejler sin top i bølgen blå.

DEN NATURLIGE HAVE OG DEN DYRKEDE NATUR

Hvad der er ukrudt, og hvad der ikke er ukrudt, er i sidste ende et definitionsspørgsmål, der afhænger af, hvordan vi bruger og dyrker vores haver. Og ikke mindst afhænger det af tidens natursyn.

Tidligere var haverne det hegnede, kontrollerede, dyrkede. Her dyrkede man grøntsager at leve af og roser at dufte til. Haven var et sted, hvor mennesket arbejdede og bestemte. Men set fra planternes synsvinkel var haven et unaturligt sted eller rettere: en unaturlig tilstand. Som modsætning til haven var naturen så det dynamiske. Det der kom af sig selv.

I dag går havetrenden mod et mere naturligt look. Haven er et frirum til afslapning, og hvis man laver 'havearbejde', er det for at slappe af, tømme hovedet og meditere. Vi hylder det naturlignende og ikke så velplejede – og vi byder arter, vi tidligere betragtede som ukrudt, velkommen. Af sentimentale (og måske af tidsmæssige) årsager betragtes det nu som yndigt og charmerende at have bellis og ærenpris i græsplænen. Vi lader måske endda græsset gro langt og blive til en blomstereng – til minde om den eng, landbruget har nedlagt af rationelle produktionsårsager.

På den måde bliver grænsen mellem 'have' og 'natur' stadig mere udvisket. For med sin blomstrende ukrudt er den moderne have på vej til at blive det 'naturlige' sted. I grell modsætning til det omgivende fabrikslandbrug, hvor man gensplejser og sprøjter sig ud af ukrudtsproblemerne.